

Cohen mediterrani

Ha mort als 82 anys l'autor d'un dels cançoners més reivindicats de la darrera meitat de segle

Recuperem el perfil que el periodista Alberto Manzano va dedicar-li a la revista *Sons de la Mediterrània*, nºm. 6 (setembre-octubre 2008), en què descriu la relació de **Cohen** amb la música mediterrània.

Tothom sap que Leonard Cohen és un jueu que estima el flamenc, que el seu únic professor de guitarra va ser un gitano, que Lorca el va fer poeta i que Enrique Morente l'ha cantat, però potser pocs saben que ara mateix Cohen està acompanyat per un multiinstrumentista espanyol a la seva banda: Javier Mas. ¿Té Cohen una platja mediterrània a la vora dels seus llavis?

Leonard Cohen a l'illa grega d'Hydra el 1980. Foto: Alberto Manzano

La música litúrgica del poble d'Israel

Nascut a Montreal en el si d'una família jueva provinent de l'est d'Europa, Lituània -per part materna-, el seu pare va arribar d'una antiga regió de Polònia. **Leonard Cohen** va créixer educat en la tradició d'aquesta religió d'una manera natural -en hebreu *kohen* significa 'sacerdot'. A la seva família hi havia destacats rabins i un gramàtic hebreu, i l'impulsor de la Comunitat Jueva de Montreal va ser el seu propi pare, Nathan B. Cohen, fundador també del primer periòdic jueu al Canadà, *The Jewish Times*.

La sinagoga i l'escola hebraica van constituir un calendari religiós que va ser l'estructura de la vida de **Cohen** durant la seva infància i adolescència. "La meua mare cantava a la cuina, en rus i en jiddish, temes tradicionals de la seva terra enyorada. Cantava amb el cor i tenia bona veu -res a veure amb la meua!-. Després hi havia la sinagoga, la música litúrgica hebrea. Hi havia moments en què la melodia del servei religiós era particularment bella i sentia calfreds a l'esquena. Vaig començar a desenvolupar un anhel envers aquells moments corals... I és natural que algunes melodies de les meves cançons procedeixin d'aquella tradició." Aquest seria el cas d'"If It Be Your Will" -tema inclòs a l'àlbum *Various Positions* (Columbia, 1984)- i "Who by Fire" -pertanyent a *New Skin for the Old Ceremony* (Columbia, 1974)-, les melodies de les quals provenen de dues cançons interpretades durant els serveis de Yom Kippur. Com narraria el mateix **Cohen**: "Hi ha una vella tradició hebrea que diu que un dia a l'any cal obrir el Llibre de la Vida per inscriure-hi tots els que han nascut i tots els que han mort, arribant fins al punt d'incloure-hi els diferents mitjans d'extinció i eliminació en aquesta Vall de Llàgrimes. És una llarga llista tètrica que bé mereix el nostre estudi. Comença: 'Qui amb foc?/ Qui amb aigua?/ Qui de nit?/ Qui a la llum del dia?/ Qui en la flor de la vida?/ Qui després d'un lent crepuscle?/ Qui després d'un judici ordinari?/ Qui en sant martiri?/ ¿quin és el teu nom?'".

L'Hispa de Montreal

Prop de la seva casa familiar, un jove guitarrista espanyol s'asseia a tocar la guitarra al banc d'un parc. **Cohen** l'escoltava des de la seva habitació. "Tocava de meravella, així que un dia m'hi vaig apropar i li vaig demanar que m'ensenyés a tocar alguna cosa. Va acceptar i em va fer tres classes, em va ensenyar el *trémolo*, alguns encadenaments d'acords i unes escales de flamenc. Però el més curiós és que tenia una manera molt especial d'agafar la guitarra i tocar. Un dia que s'endarreria per fer-me la quarta lliçó, vaig trucar a la pensió on s'allotjava i em van dir que s'havia suïcidat -no creia que fos tan

dolent!-. Li dèiem ?'Hispa de Montreal', i devia tenir uns 19 anys, jo 15. Però aquelles tres classes de guitarra són les úniques que m'han fet en tota la vida, i van formar la base a partir de la qual vaig

compondre moltes de les meves primeres cançons, certa combinació d'acords majors i menors."

El 12 d'octubre de 1974 -dia de la Hispanidad, i dia del primer concert de **Leonard Cohen** a l'Estat espanyol, celebrat al Palau de la Música de Barcelona- el cantant es va acostar lentament al micròfon situat al límit de l'escenari i va declarar: "Per fi la meva guitarra ha arribat a casa". Uns anys després, **Cohen** va anar a veure **Camarón de la Isla** al teatre de L'Olympia de París: "M'encantaria veure'm barrejat amb el flamenc. M'agradaria tenir alguna connexió amb aquesta expressió, perquè estimo aquesta música. Si les meves cançons fossin traduïdes al flamenc, em sentiria molt commogut. Ningú no ha fet mai això per mi...". El 1996, **Enrique Morente** ho va fer al seu disc *Omega* (El Europeo), versionant tres temes: "Hallelujah", "Manhattan" i "Priests", a més de reinterpretar el "Pequeño vals vienés" de **Federico García Lorca** amb música de **Cohen**: "Encara que aquesta adaptació m'hagi costat 150 hores de feina i una depressió, sentia que tenia un deute pendent amb **Lorca**", confessaria **Leonard Cohen**.

El bimoni Lorca-Cohen

Potser esperonat per la seva creença de posseir sang jueva i gitana -'roma' són els gitanos polonesos-, **Cohen** es va identificar profundament amb **García Lorca**: "Tenia 15 anys quan vaig entrar en una llibreria de segona mà a Montreal i vaig trobar-me un llibre de poemes seu. El vaig obrir per una

de les seves pàgines i vaig llegir: *?Por el arco de Elvira/ quiero verte pasar/ para sufrir tus muslos/ y ponerme a llorar*'. Vaig pensar que allà era on volia ser. I vaig passar una altra pàgina: *?Sus muslos se me escapaban/ como peces sorprendidos*', i vaig pensar que aquell era el meu paisatge, el meu món, un univers que entenia perfectament. De manera que vaig començar a llegir **Lorca** com si fos un germà. La seva poesia em commovia. Era com la música folk banyada per la llum de la lluna. En realitat, va ser el primer poeta que em va tocar profundament, i va arruïnar la meua vida. Per això tinc una filla a qui vaig posar el nom de **Lorca**.

La descoberta de l'illa grega d'Hydra

El 1959, **Cohen** va descobrir Hydra, una petita illa situada al golf de Salònica, al sud del Peloponès, a només 35 milles marítimes d'Atenes. No és més que una roca muntanyosa, i l'únic mitjà per arribar fins al poble són uns empinats trams de graons. Els cotxes hi tenen prohibit l'accés, i només s'hi utilitza el burro de càrrega com a mitjà de transport. Tanmateix, l'illa s'ha convertit en un refugi molt apreciat pels

artistes -sobretot nord-americans, des que **Henry Miller** la va mencionar al seu llibre *El colós de Marussi*: "Hydra es va establir com una pausa en la partitura musical de la creació per un expert cal·lígraf". A Hydra hi regna el sol i la pau, i la música se sent des de qualsevol terrassa, tot el dia.

"Quan vaig arribar a Grècia, vaig dir que venia de Polònia, perquè la meua família venia d'allà. I d'alguna manera vaig sentir que havia arribat a casa. Jo no havia viscut mai en un poble, però va ser com si ja conegués aquell tipus de vida. El primer que vaig fer va ser estirar-me sobre una roca durant dues setmanes, i recordo la sensació de petits fragments de gel fonent-se al centre dels meus ossos. Vaig començar a sentir que el món també podia ser hospitalari, molt al contrari de com l'havia sentit fins aleshores. Mai m'havia agradat l'hivern de Montreal. Però a Hydra m'hi sentia molt bé, despertant-me cada matí amb la llum del sol. Era alguna cosa entre la llum, la calor, l'economia i la música el que m'agradava de Grècia."

Les mostres fotogràfiques procedents d'aquells anys revelen un **Cohen** festiu, ballant el sirtaki amb una senyoreta al so d'un acordió, reunit amb uns amics al voltant d'una taula de la taverna de Dusko, tocant la guitarra: "Sempre m'ha emocionat la música grega. Admiro **Theodorakis**, a qui vaig veure diverses vegades. Quan vivia a Hydra, em passava les nits tocant a les tavernes al

so de la música illenca tot el que em venia a l'esperit". Evocant lleugerament l'esperit de Grècia a ritme de sirtaki,

"Dance Me to the End of Love" -tema inclòs a l'àlbum *Various Positions* - està inspirat en una cançó que xiuxiuejaven els jueus abans de morir als forns crematoris dels camps de concentració nazis: ?Porta'm ballant fins a la teva bellesa/ com un ardent violí/ porta'm ballant a través del pànic/ fins que sigui recollit estalvi/ alça'm com la branca d'una olivera/ i sigues el colom que em dugui a la llar./ Porta'm ballant fins al final de l'amor'.

Barcelona i la Guerra Civil espanyola

" *Porque no tenemos aviones ni cañones* i tots els seus amics havien mort al Jarama", va escriure Cohen en castellà (la lletra cursiva) a la seva primera novel·la, *The Favourite Game* (1963), perquè... "La meua mitologia personal del valor i del coratge és la Guerra Civil espanyola, potser per això vaig anar a Cuba el 1961 amb motiu de la revolució castrista. Vaig pensar que aquella podia ser la meua ?guerra civil espanyola". Encara que també podria ser que fos seguint el rastre de **Lorca**, que havia escrit als seus pares: "Aquesta illa és un paradís. Si no em trobeu a Andalusia, busqueu-me a Cuba". El 1979, **Cohen** va cantar "The Traitor" -inclòs al seu àlbum *Recent Songs* (Columbia)-: ?Als camps de batalla/ des d'aquí fins a Barcelona/ sóc a la llista dels enemics de l'amor'.

Rumi, el turc

Rumi, el poeta sufí que va improvisar els seus poemes amb música, va tenir una enorme influència en diverses cançons de **Leonard Cohen**, sobretot a "The Window" i "The Guests" - incloses a *Recent Songs* -. Hi ha una curiosa anècdota, narrada per **Cohen**, a propòsit d'aquesta darrera cançó: "?The Guests" tenia moltes influències poètiques de Rumi. I hi havia una ballarina nord-americana que s'havia interessat pel moviment sufí i se'n va anar a Turquia, a Konya, per estudiar amb els dervixos. El xeic, o el fill del xeic, no n'estic segur, es va enamorar d'ella, encara que res no va ser consumat, per descomptat, però ella va tornar a Amèrica i va ser la primera persona titulada per ensenyar el ball dels dervixos. Un parell d'anys després, el fill del xeic va anar a veure-la a Califòrnia i li va dir: "Saps que ara ballem una cançó moderna?". I ella li va preguntar: ?Ah, sí? Quina? I aleshores li va posar ?The Guests' i li va dir que l'esperit de Rumi estava en ella. És el millor que m'ha passat a la vida en termes de treball: ?Un darrere l'altre arriben els convidats/ els convidats van entrant/ molts els oberts de cor/ pocs els de cor destrossat./ I ningú no sap on va la nit/ ningú no sap perquè corre el vi./ Oh, amor, et necessito, et necessito, et necessito, et necessito ara""

Acords amb Leonard Cohen

El 2007 **Leonard Cohen** va ser homenatjat a l'Estat espanyol amb un doble CD i DVD -gravat al Teatre-Auditori de Sant Cugat- titulat *Acordes con Leonard Cohen* (DiscMedi), un projecte gestat amb el desig d'enriquir l'obra del cantant amb alguns ingredients dels nostres gèneres més genuïns, especialment el flamenc i la música mediterrània. El director artístic d'aquest projecte -que signa

aquest article- no va dubtar a encarregar al guitarrista **Javier Mas** la direcció musical d'aquest homenatge. La presència dels cantaors **Enrique Morente**, **Duquende**, **Mayte Martín** i el grup **Son de la Frontera**, la guitarra flamenca de **Toti Soler** [autor de la primera i gran versió en català de "Susanna"], el pop-rock de **Santiago Auserón**, **Luz Casal**, **Gerard Quintana** i **Christina Rosenvinge**, amén de la destacada ?col·laboració familiar' de l'actual companya de **Cohen**, **Anjani Thomas**, el fill de **Cohen**, **Adam Cohen**, la corista dels seus últims discos, **Perla Batalla**, i dos dels seus col·legues dels anys seixanta a Nova York, **Jackson Browne** i **John Cale**, arrodonien el cartell.

L'homenatge va despertar l'entusiasme de **Cohen** fins al punt de despenjar el telèfon i trucar a **Mas** perquè s'unís a les seves files. Al febrer, **Javier Mas** va viatjar a Los Angeles per iniciar els assajos previs a la gira internacional que tornava **Leonard Cohen** als escenaris després de

més de quinze anys d'absència. Arranjaments musicals com el signat per a la versió del tema "The Gypsy's Wife" -inspirat en les *Bodas de sangre* lorquianes i interpretat per **Duquende** a l'homenatge- van ser la clau. "Aquesta cançó té l'element de la bandúrria que li dóna un so molt característic, que és precisament el que li agrada a **Cohen** . En realitat, la meua aportació al repertori és senzilla perquè em limito a interpretar melodies que em suggereixen les diferents cançons. Hi afegeixo la sonoritat d'instruments espanyols, com la bandúrria, el llau?t i l'arxillau?t", explica **Mas** .